

Politisk kronik

2. halvår 1999

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

En af de konservatives kerneværdier er, at man skal være tro mod traditionerne. I de foregående fem halvår havde Det konservative Folkeparti været leveringsdygtig i interne politiske og personlige stridigheder. Den tradition var partiet så afgjort trofast over for i sommeren 1999. Borgerkrigen fortsatte med uformindsket styrke og persongalleriet var det samme. Den ene front var bemandet med »de ni«: Pia Christmas-Møller, Bendt Bendtsen, Flemming Hansen, Kaj Ikast, Knud E. Kirkegaard, Brian Mikkelsen, Helge Adam Møller, Per Stig Møller og Pernille Sams. Den anden med »de seks«: Hans Engell, Lene Espersen, Henning Grove, Henriette Kjær og Gitte Seeberg samt den på orlov værende Jens Heimbürger. I hans sted var Jens Winther indtrådt. Han støttede »de ni«, men da han kun var midlertidig medlem af Folketinget, havde det ingen betydning for styrkeforholdet mellem de to grupper.

Partiformand Poul Andreassen havde i et interview i Berlingske Tidende den 20. juni formuleret sig sådan, at det kunne tolkes som en slet skjult mistillidserklæring til den politiske leder Pia Christmas-Møller. Den 27. juni udtalte partiets finanspolitiske ordfører Gitte Seeberg, at det var godt, at partiets ledelsesforhold blev taget op til debat i god tid inden næste valg. (se Økonomi og Politik, nr. 3 1999 side 56).

De, der måtte være enig med hende i det synspunkt, fandt støtte i resultatet af den undersøgelse fra Gallup Instituttet, som Berlingske Tidende bragte den 4. juli. Af den fremgik det, at kun 13% af dem, der havde stemt på Det konservative Folkeparti ved valget i 1998, mente, at Pia Christmas Møller var den bedste politiske leder partiet kunne få i den nuværende situation. 80% mente, at hun ikke var den bedste politiske leder. Samtidig viste undersøgelsen, at Hans Engell scorede højest på en popularitetsskala. Disse tal gav anledning til fornyede spekulationer om, at Hans Engell blot ventede ude i kulissen på et gunstigt tidspunkt for sin tilbagevenden til posten som politisk leder.

En sådan usikkerhed var uholdbar. Derfor optrappede Pia Christmas-Møller konflikten ved at gå til direkte og frontalt modangreb. Den 5. juli opfordrede hun i fuld offentlighed Hans Engell, og de støtter han havde, til at komme frem på banen og melde klart ud, om han kunne garantere, at han ikke havde omgjort sin beslutning om at forlade Folketinget ved næste valg, og nu i stedet gik efter leder-skabet af partiet.

Angrebet blev fremsat på et tidspunkt, hvor Hans Engell var til et ugelangt OSCE-møde i Skt. Petersborg. Og her forholdt han sig tavs. Rygtestrømmen om en direkte sprængning af

partiet med dannelsen af et ny parti omkring Hans Engell tog til. Den 10. juli vendte han tilbage. Til de ventende journalister udtalte han, at han gav den garanti, at han loyalt ville samarbejde med partiets nuværende ledelse, men han fandt det underligt, at han som det eneste medlem af partiet skulle afgive en garanti for, at han aldrig nogensinde ville beskæftige sig med politik igen. Med andre ord, de svar han gav på journalisternes spørgsmål var så tilpas tvetydige, at der fortsat kunne brygges videre på dem, hvis nogen ellers var interesseret. Og det var der naturligvis. Både anonyme og navngivne indlæg kunne fortsat læses i pressen. Men samtidig – skulle det senere vise sig – foregik de afgørende manøvrer i dette slag i de konservatives puniske krige uden for pressens søgelys.

Den 2. august meddelte Pia Christmas-Møller, at hun med øjeblikkelig virkning trak sig tilbage som politiske leder. Det kom aldeles bag på gruppefæller, det konservative bagland og den politiske offentlighed. Det konservative Folkeparti stod uden leder.

Begivenhedsforløbet op til denne efter hendes eget udsagn velovervejede beslutning kom frem i de følgende dage. Umiddelbart efter partiformand Poul Andreassens interview i Berlingske Tidende den 20. juni havde Pia Christmas-Møller indkaldt til et møde den 21. juni, hvor gruppeformand Helge Adam Møller, partiformanden samt en kreds af hendes nærmeste rådgivere heriblandt Per Stig Møller og Torben Rechendorff deltog. På mødet erklærede hun sig parat til at tage konsekvenserne af partiformandens udtalelser og træde tilbage. Hun blev imidlertid efter eget udsagn overtalt til at fortsætte, også af Poul Andreassen. Men han havde dog visse reservationer. Det var hans overbevisning, at den relative ro, der havde været i partiet siden Jens Heimbürger blev sendt på orlov, hvilede på et meget spinkelt grundlag. Det var hans opfattelse, at magten i partiet måtte deles mere ligeligt mellem »de ni« og »de seks«. Desuden skulle den politiske

leder kunne hæve sig op over disse fløje. Men fremfor alt savnede han en plan for, hvorledes partiet genrejstes, herunder hvorledes dets politiske budskaber kunne markeres på en langt mere synlig måde. I udarbejdelse af et sådan politisk udspil skulle mindretallet inddrages for at øge udspillet bæredygtighed og give medlemmer og vælgere noget at tro på.

Selv gik Poul Andreassen umiddelbart efter mødet i gang med at udarbejde en sådan plan. Den 20. juli sikrede han sig opbakning fra partiorganisationens to næstformænd Erling Aaskov og Søren Møller til sit udkast. Under sit ophold på et gighospital i Sønderjylland blev Pia Christmas-Møller kontaktet af Poul Andreassen, som foreslog et nyt møde. Da hun endnu ikke havde udarbejdet den ønskede plan, kunne drøftelserne efter partiformandens mening finde sted på grundlag af hans oplæg. De mødtes den 25. juli under fire øjne.

Da partiformanden var nået til den erkendelse, at Pia Christmas-Møller ikke havde formået at demonstrere det fornødne og nødvendige lederskab, var hovedindholdet i oplægget, at både hun selv og Helge Adam Møller skulle træde tilbage. Bendt Bendtsen skulle være ny politisk leder og gruppeformand, Brian Mikkelsen skulle være politisk ordfører og Gitte Seeberg næstformand i gruppen. Desuden skulle »de seks« have halvdelen af pladserne i gruppebestyrelsen. Endvidere skulle der oprettes en strategigruppe bestående af de mest erfarne gruppe-medlemmer, nemlig Hans Engell, Per Stig Møller og Pia Christmas-Møller. Poul Andreassens plan var, at dette skulle præsenteres af Pia Christmas-Møller selv, som var det hendes eget løsningsforslag, og vedtages på partiets sommergruppemøde den 11. august.

Med dette forslag havde partiformanden reelt trukket tæppet væk under den politiske leder. Det var i hvert fald den opfattelse hun selv

var nået frem til. Uden hans opbakning var hendes muligheder for at fortsætte på posten væk. Hun ønskede ikke at gøre hans forslag til sit eget, ligesom hun heller ikke ønskede at gøre iscenesættelsen af dets præsentation til sin egen. Derfor meddelte hun den 2. august, at hun trådte tilbage med øjeblikkelig virkning. Det konservative Folkeparti var dermed endnu en gang kastet ud i en krise, og denne gang lignede det for alvor en eksistenskrise.

Politiske partier stræber normalt efter at realisere fire mål. For det første har partierne et værdimål, nemlig at realisere så meget af partiets program som muligt. Derudover har de tre strategiske mål: 1) at få så mange stemmer som muligt, 2) at opnå så stor en parlamentarisk indflydelse som muligt og 3) at opretholde det indre partisammenhold i størst muligt omfang. Den normale situation for de fleste partier er, at der meget ofte indtræder konflikt mellem disse fire mål. Satser partiet eksempelvis på stemmemaksimering gennem en stærk markering af partiets mærkesager, kan det have negative effekter på maksimeringen af dets parlamentariske indflydelse, fordi de andre partier finder, at partiet ikke er villig til at indgå »de nødvendige kompromisser«, fordi den ideologiske fane skal holdes højt. Satser et parti på at opnå størst mulig parlamentarisk indflydelse, for eksempel gennem at indgå i et regeringssamarbejde med et eller flere andre partier, kan det have negative virkninger på partisammenholdet og vælgertilslutningen, fordi en fløj i partiet og/eller kredse i partiets vælgerkorps ikke ønsker et sådant samarbejde.

Det særlige ved Det konservative Folkepartis situation i august var, at partiet nu for alvor var kommet i den situation, at det gennem længere tid havde lidt nederlag på *samtliga fire mål på én gang*. Det er trods alt ikke så ofte, at det sker for veletablerede partier. Meningsmålingerne vist den laveste tilslutning til partiet siden 1975. Partiets parlamentariske indflydelse var stærkt reduceret. Partiet

kunne ikke fremvise politiske resultater med konservative fingeraftryk af nogen betydning. Men alvorligst i situationen var, at det interne partisammenhold var praktisk taget ikke-eksisterende. Det var som nævnt endog kommet dertil, at der var vedholdende rygter om dannelsen af et nyt parti. Dertil kan så lægges, at medlemmerne meldte sig ud af partiet i et foruroligende antal.

En løsning syntes umiddelbart umulig at nå frem til når det betænkes, at det var nøjagtig de samme personer, der skulle forliges, som nu i et par år med stigende intensitet havde bekriget hinanden med stor dygtighed. Tre ledere havde lidt skibbrud og var nu brugt op. Desuden var antallet af nye lederemner med det nødvendige potentiale begrænset.

En hektisk møde- og telefonaktivitet tog sin begyndelse den 2. august. Folketingsgruppens bestyrelse trådte øjeblikkelig sammen. Den bestod af Bendt Bendtsen, Henning Grove, Helge Adam Møller, Pernille Sams, Gitte Seeberg, og Pia Christmas-Møller. Sidstnævnte valgte dog at holde sig uden for mødeaktiviteten. Helge Adam Møller stillede omgående sin post som gruppeformand til rådighed. Knasten i de mange forhandlinger var, hvorledes og med hvilken vægt »de seks« skulle repræsenteres i gruppeledelsen. Her viste det sig, at medens der i begge lejre var accept af Bendt Bendtsen som ny politisk leder og gruppeformand, var det store stridspunkt, hvem der skulle besætte posten som næstformand i gruppen, og hvem der skulle være politisk ordfører. Flertallet gik til forhandlingerne med et forslag om, at Brian Mikkelsen skulle være politisk ordfører og Gitte Seeberg næstformand. Dette var imidlertid totalt uacceptabelt for mindretallet. Deres krav var, at de skulle have det politiske ordførerskab. På et tidspunkt i løbet af den 3. august så det ud til, at nogle fra »de ni« var indstillet på at imødekomme dette krav. Men så meddelte tre fra denne gruppe – ifølge Christiansborg-journalisterne var det Per Stig

Møller, Kaj Ikast og Flemming Hansen – at de under ingen omstændigheder ønskede Gitte Seeberg som politisk ordfører. Truslen om at de, hvis det blev tilfældet, ville melde sig ud af gruppen hang i luften. Da Brian Mikelsen imidlertid ikke ønskede at stå fast på sit kandidatur, var det tilbageværende problem at få skabt tilslutning til, at en anden fra »de seks« end Gitte Seeberg fik den betydningsfulde og udadvendte post. Her var der i realiteten kun Lene Espersen tilbage. Hun befandt sig imidlertid ikke på Christiansborg, men var på bryllupsrejse. Det lykkedes den 4. august at få kontakt med hende. Og hun accepterede at overtage posten.

Dermed var kabalen gået op. Det havde den gjort før, men denne gang var det sket »uden snyd«. Derfor var det kombatanternes vurdering, at det var en mere holdbar løsning, der var fundet. For det første fordi den nye ledelse blev valgt med støtte fra samtlige 15 medlemmer af gruppen, herunder Jens Heimbürger, på et gruppemøde den 5. august. For det andet fordi mindretallet nu på en synlig måde havde fået styrket sin position i ledelsen. Tilbage stod fordelingen af de mange ordførerskaber. Den blev uden problemer enstemmigt besluttet på det i lang tid i forvejen planlagte sommergruppemøde den 11. august.

Poul Andreassen var blevet stærkt udskældt for sin håndtering af de konservatives lederskifte. Han var ikke blevet indbudt til at deltage i de afgørende kritiske forhandlinger på Christiansborg. Men den løsning, der nu var opnået enighed om, lignede på mange punkter det forslag, han havde udarbejdet. Idéen om at oprette en strategigruppe bestående af erfarne politikere blev dog ikke ført ud i livet. Det ville vel også kræve næsten overmenneskelig tolerance og glemsomhed, hvis en gruppe bestående af Hans Engell, Per Stig Møller og Pia Christmas-Møller skulle kunne fungere om ikke kærligt så dog kritisk og konstruktivt sammen.

Målet om internt partisammenhold var – i hvert fald for en tid – nået. Med hensyn til stemmemaximering viste de første meningsmålinger efter lederskiftet fremgang for partiet. Ingen stor fremgang, men fremgang, og det virker altid positivt tilbage på ledelsen og organisationen. Den parlamentariske indflydelse var i første omgang ikke ændret. Partiet måtte selvsagt acceptere, at dets relativt uprøvede leder ikke fremstod som en realistisk statsministerkandidat. Partiet besluttede at genoptage de regelmæssige koordinationsmøder med Venstre for at styrke VK-aksen i det borgerlige samarbejde, men ønskede samtidig at demonstrere selvstændighed ved at ville udarbejde et eget forslag til finanslov. De konservatives egne politiske budskaber skulle nu fremhæves klarere.

På partiets landsrådsmøde i Odense den 6.-7. november kunne de omkring 1.200 delegerede så høre, hvilke mærkesager det var, den nye ledelse ville prioritere: skatterne skulle sænkes, strammere kurs over for udlændinge, hårdere straffe til voldsmænd, flere penge til kræftsyge, flere penge til politiet og forsvaret samt bedre forhold for erhvervslivet. Disse udgifter skulle finansieres blandt andet gennem en fjernelse af fradraget for fagforenkinskontingent, besparelser på ulandshjælpen og på tilskud til voksen- og efteruddannelse samt nedsættelse af dagpengesatserne. Desuden lagde Bendt Bendtsen afstand til det menneskesyn der efter hans mening prægede Dansk Folkeparti, som han i øvrigt slog i hartkorn med Mogens Glistrup. Han forsikrede forsamlingen om, at Dansk Folkeparti aldrig ville komme til at indgå i noget formelt samarbejde med en borgerlig regering.

En vigtig konsekvens af den langvarige konflikt i folketingsgruppen var, at landsrådet vedtog vedtægtsændringer, der alle styrkede medlemsorganisationen på bekostning af folketingsgruppen. Det blev således muligt for de enkelte amts- og vælgerforeninger at fremsætte forslag til behandling på lands-

rådsmødet. Dermed kunne partiets ledelse fremover blive tvunget til at lytte og tage stilling til medlemmernes politiske ønsker. Endvidere blev det muligt for 25% af medlemmerne at indkalde til ekstraordinært landsrådsmøde. Endelig vedtoges det, at det ikke længere var folketingsgruppen, men et flertal på to tredjedel af hovedbestyrelsen, der kunne ekskludere et medlem. Det var ikke alle de stillede ændringsforslag, der blev vedtaget (se Økonomi og Politik nr. 3 1999, side 55), men repræsentanter for forslagsstillerne anbefalede dog de delegerede at stemme for, fordi det efter deres opfattelse trods alt var et lille skridt i retning af en nødvendig demokratisering af organisationen. Generelt var enigheden på landsrådsmødet bemærkelsesværdig stor, ja så stor, at det afsluttedes fire timer før planlagt.

Medens det således lykkedes for de konservative at skabe ro i og om partiet og undgå en truende splittelse, skete det modsatte i Fremskridtspartiet. Den 23. august meddelte Kirsten Jacobsen offentligt, at hun af personlige grunde ville forlade Folketinget efter næste valg. Hun stod så afgjort som partiets ubestridte politiske leder. Med sine 31.267 personlige stemmer ved folketingsvalget i marts 1998 havde hun næsten ene kvinde formået at trække partiet over spærregrænsen. For et parti som gennem hele sin historie i høj grad havde været båret af karismatiske personer – fra Mogens Glistrup over Pia Kjærsgaard til Kirsten Jacobsen – var det et meget alvorligt slag. Slaget var særligt hårdt, fordi der hverken i folketingsgruppen eller i partiorganisationen var nogen, der syntes at have hendes vælgerappeal eller politiske talent for at sætte »den lille mands sag« på den offentlige dagsorden. Partiet indledte derfor en eftersøgning efter en ung afløser, der kunne nå at markere sig inden næste valg.

Det ledervakuum, der var nu opstået, skabte ekstra opmærksomhed om et forslag til ophævelse af Mogens Gistrups eksklusion af

partiet. Forslaget skulle behandles på landsmødet den 25.- 26. september. På tidligere landsmøder, senest i 1997, var et tilsvarende forslag blevet stemt ned med stort flertal. Nu syntes situationen imidlertid at være en anden. Udover den trofaste kerne af Glistrup-tilhængere, var der flere, der nu var af den opfattelse, at han var den eneste, der ville være i stand til at frelse partiet. Næstformand i hovedbestyrelsen Benny Sasser havde arbejdet ihærdigt for at skaffe støtte til forslaget. Mogens Glistrup selv havde opgivet at arbejde videre med Trivselspartiet. Den formelle hindring for hans genoptagelse i partiet var dermed ryddet af vejen.

Da de 423 stemmeberettigede delegerede indledte landsmødet i Marienlyst Centret i Odense, ventede Mogens Glistrup på resultatet af afstemningen udenfor centret. Lørdag den 25. september, otte år efter han var blevet ekskluderet, besluttede landsmødet med 236 stemmer for og 131 stemmer imod at ophæve eksklusionen. Hans tilsynekomst i salen skabte jubelscener. I sin tale angav han tre hovedpunkter, som han mente partiet skulle arbejde for: Danmark frit for muhammedanere; Danmark frit for indkomstskat; Danmark frit for paragraftyrannei. Men der gik ikke lang tid, før stemningen blev mere mat. Da landsmødedirigenten ikke ville godkende, at Mogens Glistrup blev opstillet til valg til hovedbestyrelsen, fordi han som nyoptaget medlem ikke havde stemmeret, trådte Mogens Glistrup frem foran rullende kameraer og åbnede mikrofoner og protesterede højlydt og truende tillige med en retssag. Det gav minder om tidligere tumultagtige scener på partiets landsmøder. Det varslede også ballade, at Mogens Glistrup erklærede, at han nu stilede efter at blive kampagneleder for partiet, og at han ville smide partiets nye program i papirkurven. At eftertænkksomheden næste dag havde afløst begejstringsrusen kunne blandt andet ses af, at Benny Sasser, som op til landsmødet havde været storfavorit til at blive valgt til landsformand, blev slået af Per

Larsen med 202 stemmer mod 87. Det var endda kun med nød og næppe, at den ihærdige Glistrup-tilhænger blev valgt ind i hovedbestyrelsen.

Allerede på selve landsmødet var der delegerede, der arbejdede for at få indkaldt til et nyt landsmøde for at få omstødt beslutningen. Derudover var der markant modstand imod at gøre Glistrup til leder af partiet. Modstanden mod ham eksploderede, da han i et DR-radio-program den 29. september blandt andet udtalte, at muhamedanerne i Danmark, som han udtrykte det, skulle sættes i lejre. De kunne så blive solgt til udlandet til højstbydende. Folketingsgruppens medlemmer ønskede ham ekskluderet omgående, men havde ikke beføjelserne hertil. På et telefonmøde mellem dem og hovedbestyrelsens medlemmer viste det sig, at der ikke var det fornødne to tredjedels flertal i hovedbestyrelsen til at skride til en hurtig eksklusion. Det blev i stedet besluttet, at indkalde til et repræsentantskabsmøde den 10. oktober med henblik på at få indkaldt et ekstraordinært landsmøde. Kun hvis 12 af amts- og storkredsformændene stemte for, kunne et landsmøde indkaldes ekstraordinært. Og her viste det sig, at det var usikkert, om dette tal kunne nås. De enkelte amtsbestyrelser havde endnu ikke drøftet den opståede situation.

Frem til repræsentantskabsmødet blev konflikten mere og mere tilspidset. De fire folketingsmedlemmer mere end antydede, at de ville forlade partiet og blive løsgængere, hvis udfaldet af repræsentantskabsmødet gik dem imod. Mogens Glistrup vandt en sejr, da et medlemsmøde i amtsorganisationen i Vejle pålagde amtsformanden til meget mod sin vilje at stemme imod indkaldelsen af et ekstraordinært landsmøde. Andre undersøgte, om det var muligt at få opbakning til at skifte hovedbestyrelsen ud, så den blev mere positiv over for Mogens Glistrup. Atter andre arbejdede for at stifte et nyt parti Liberalt Fremskridt. Kaos er en mild betegnelse for

den tilstand, der hastigt udviklede sig i partiet.

Repræsentantskabet vedtog med stort flertal ikke at indkalde til nyt landmøde. Det nøjedes med at henstille til hovedbestyrelsen, at den ikke skulle godkende Mogens Gistrups folketingskandidatur. Men det skulle hovedbestyrelsen først tage stilling til, når folketingsvalget var udskrevet, og da kunne dens sammensætning være en helt anden. Selvom det blev fastslået, at det var folketingsgruppens politiske linje, der var partiets politik, var afstemningen alligevel et eklatant nederlag for folketingsgruppen og Glistrup-modstanderne.

Folketingsgruppens reaktion kom den 12. oktober. På et pressemøde meddelte de fire folketingsmedlemmer, at de alle forlod Fremskridtpartiet og blev løsgængere under navnet Frihed 2000. Det var aldrig før i Folketingets historie sket, at en hel gruppe havde forladt deres parti. En helt usædvanlig situation var opstået. Da valgloven foreskriver, at partier, der ved sidste valg blev indvalgt i Folketinget og fortsat er repræsenteret, kan stille op til folketingsvalg, betød de fires udmeldelse af Fremskridtpartiet, at det nu ikke længere var repræsenteret i Folketinget. Derfor skulle partiet indsamle knap 20.000 underskrifter fra vælgerne for at blive opstillingsberettiget. En anden mulighed forelå dog. Hvis en af de fire nedlagde sit mandat, frivilligt eller på grund af sygdom eller dødsfald, ville suppleanten indtræde, og Fremskridtpartiet ville igen være opstillingsberettiget. Men ingen af de fire agtede frivilligt at træde ud af Folketinget. Og ingen af dem ønskede at stille sig i spidsen for en ny partidannelse.

Den for alle partier, men især for de mindre partier livsnødvendige offentlige partistøtte blev fordelt således, at Frihed 2000 oprettede den støtte, der gives til folketingsgrupperne, medens Fremskridtpartiet fortsat kun-

ne modtage den støtte, der blev givet til landsorganisationen.

Sprængningen af Fremskridtspartiet var total. Adskillige tillidsfolk, repræsentanter i amts- og kommunalbestyrelser, partiets eneste borgmester samt mange menige medlemmer meldte sig ud. Den nyvalgte partiformand Per Larsen trådte tilbage og Aage Brusgaard overtog hans post. Men der var også nogle, der meldte sig ind. Det var efterhånden nærmest umuligt at få et overblik over, hvem der var medlem, og hvem der ikke var, ligesom det var uoverskueligt, hvem der støttede Mogens Glistrup, og hvem der ville have ham ekskluderet af partiet. Aviserne skrev nekrologer over det parti, som var blevet internationalt berømt ved jordskælvet i 1973, og som lige siden havde haft en turbulent tilværelse præget af konstante stridigheder, personlige konflikter og uortodoks adfærd.

En meningsmåling foretaget af Vilstrup og offentliggjort i Politiken den 14. oktober viste imidlertid, at det måske var for tidligt at udskrive dødsattesten for Fremskridtspartiet. Målingen, som altså var foretaget efter Mogens Glistrups stærkt provokerende udtalelser i radioen, viste, at 3,4% ville stemme på partiet. Det var en klar fremgang, og bragte det over spærregrænsen. Det var frafaldne fremskridtsvælgere, der vendte tilbage, og sofavælgere der rejste sig. Selvom målingen var en enlig sving, var den dog en påmindelse om, at der lå et reservoir i sofavælgergruppen, hvis stemmeadfærd var uforudsigelig, og som kunne dyrkes. Det var tidligere sket i partiets historie, at det politiske establishment og garvede politiske jagttagere havde taget meget fejl af netop det forhold. Det kunne såmænd ske igen. Til forskel fra Mogens Glistrups mislykkede forsøg med Trivselspartiet, havde han nu resterne af en organisation og ikke mindst omkring to millioner kroner i årlig offentlig partistøtte bag sig. Målingen styrkede i hvert fald Glistrup-flø-

jens tro på, at han var den eneste, der kunne redde partiet. Hans tilhængerskare voksede også i relativ styrke, da det fortrinsvis var modstandere, der forlod partiet. Den 15. oktober mødtes ni amtsformænd med det formål at lægge en slagplan for, hvorledes indsamlingen af vælgerunderskrifter skulle organiseres, og for hvordan de kunne få rensset hovedbestyrelsen for Glistrup-modstandere. Andre amtsformænd arbejdede for præcis det modsatte. På endnu et repræsentantskabsmøde den 31. oktober blev forslaget om at indkalde til ekstraordinært landsmøde atter nedstemt. En sejr for Glistrup-fløjen.

Den næste sejr fandt sted den 26. november. Her blev Mogens Glistrup i Vejle amt valgt til amtets politisk talsmand og kampagneleder. Han var nu ikke længere blot et ordinært menigt medlem af partiet. Han havde fået en officiel status. Da fire andre amter også støttede ham, var den bizarre situation opstået, at han reelt var leder af partiet i Århus, Vejle, Roskilde, Fyn og Storstrøms amter, medens Aage Brusgaard var formel leder i resten.

Næste trin på vejen tilbage til lederpositionen fandt sted, da resultatet af en vejledende urafstemning blandt partiets omkring 4.000 medlemmer blev offentliggjort. Kun 534 havde deltaget i afstemningen, og af dem havde 394 stemt for, at Mogens Glistrup ikke skulle ekskluderes, og 406 havde afvist at indkalde til nyt landsmøde. Afstemningsresultatet fik Per Larsen til at trække sig fra hovedbestyrelsen. Hans suppleant tilhørte Glistrup-fløjen, så dermed skete det afgørende magtskifte i hovedbestyrelsen. På et hovedbestyrelsesmøde afholdt i Bentas Cafeteria ved Skive den 16. januar 2000 blev Mogens Glistrup med stemmerne fire mod tre påny valgt til partiets politiske leder og kampagneleder.

Ringene var sluttet. Han var tilbage der, hvor han i august 1972 i Grøften i Tivoli dannede Fremskridtspartiet. De fleste betragtede det

dengang, med de outrerede synspunkter han fremførte, nærmest som en happening. Alligevel væltede han det etablerede partisystem ved valget den 4. december 1973. Nu var opgaven langt sværere og ganske anderledes. Han havde nu en kendt og konfliktfyldt politisk fortid. Samfundsstrukturen, mediestrukturen, vælgerstrukturen og partisystemet var meget anderledes. Der var eksempelvis ikke et tomrum til højre på det politiske spektrum. Konkurrencen på højrefløjen var skarp. Der var en gammel organisation, som godt nok var blevet splittet, men som han alligevel måtte forholde sig til. Og han var blevet 27 år ældre.

Derfor var de fleste af den opfattelse, at Fremskridtspartiets betydning i dansk politik var et afsluttet kapitel og dets dage talte. Men sofa-partiet er Danmarks tredjestørste parti med en »tilslutning« på 14%, og det er bestemt en mulighed, at Fremskridtspartiet vil være i stand til at mobilisere vælgere herfra. En pludselig opstået situation, såsom de voldsomme uroligheder der fandt sted på Nørrebro i København op til eller under en valgkamp, kunne sagtens tænkes at være befordrende herfor. Tilfældigheder kan spille en rolle for den marginale fordeling af de enkelte partiers vælgertilslutning og for hvilke grupper af vælgere, der mobiliseres.

Også andre partier havde deres interne bryderier, men de var dog slet ikke af de samme dimensioner som dem i Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet. Dansk Folkeparti skred således i august til eksklusion af 19 medlemmer. En del af de 19 var medlemmer af Dansk Forum. Det var en organisation, der var dannet den 3. august 1996 af en række personer fra Dansk Ungdom, en slags uofficiel ungdomsorganisation for Den Danske Forening, men som ønskede at tage afstand fra for tætte forbindelser til de danske nazister. Udrensningen af disse medlemmer skyldtes dels en frygt i Dansk Folkeparti for, at Dansk Forum var ved at overtage magten i

Dansk Folkepartis Ungdom, dels fordi partiet ønskede at distancere sig fra det ekstreme højre. En for tæt forbindelse hertil kunne være ødelæggende for den agitation mod omdannelsen af Danmark til et multietnisk samfund, som var et centralt led i Dansk Folkepartis brede appel til de danske vælgere. I forbindelse med denne episode oplystes det, at partiets pressechef Søren Espersen var medlem af Den Danske Forening, og at partiets 1. suppleant til Europaparlamentet Louise Holm var medlem af Dansk Forum. På opfordring fra blandt andet partiets europaparlamentariker Mogens Camre meldte hun sig omgående ud.

På Dansk Folkepartis årsmøde i Vissenbjerg den 2.- 3. oktober kom disse begivenheder ikke til at spille nogen som helst rolle. Partiledelsen havde fuld kontrol over partiet, godt understøttet af den konstante fremgang det havde i meningsmålingerne og tilstrømningen af nye medlemmer. Udover fremhævelsen af danskheden og modstanden mod det multietniske samfund var lanceringen af partiets ældrepolitik under kampagnesloganet »Gamle Danmark – Tryghed i alderdommen« et af årsmødets politiske hovedbudskaber. Partiet ville kort fortalt arbejde for en højere folkepension, nedbringelse af ventelisterne på sygehusene og bekæmpe dårlig behandling, umyndiggørelse og de stadige nedskæringer ældre, svage og handicappede blev udsat for. Finansieringen skulle ske gennem besparelser på blandt andet u-landshjælpen, integrationsudgifterne og kulturstøtten. Derudover blev Centrum-Demokraterne årsmødets skydeskive, og formålet hermed var klart. Dansk Folkeparti ville forhindre, at der blev dannet en firkløverregering efter næste valg. Skulle det ske, kunne partiet komme i den situation, at det måtte vælte en sådan regering, og det var partiet parat til at gøre. Ønsket var en ren VK-regering. Den linie var der total opbakning til fra de ca. 500 delegerede.

Størst presseopmærksomhed blev der om Pia Kjærsgaards forslag om, at i de tilfælde hvor en 2. eller måske 3. generationsindvandrer, der gentagne gange begik kriminalitet, og hvor ingen opdragelse var mulig, så skulle ikke alene den pågældende selv, men også hele familien hjemsendes. Dette brud på grundlæggende rettigheder i et demokratisk samfund blev omgående mødt med meget skarpe reaktioner fra samtlige andre partier. Forslaget indgik med betydelig vægt i den partipolitiske debat og var en af grundene til at statsminister Poul Nyrup Rasmussen erklærede, at Dansk Folkeparti ikke var og aldrig ville blive et »stuerent« parti.

Den 7. september var Venstres formand Anders Fogh Rasmussen på besøg i Downing Street 10. Den engelske premierminister Tony Blair var ikke selv hjemme, men formålet var heller ikke at besøge ham, men at hente inspiration hos New Labours medie- og valgstrateger. De havde haft stor succes i kampen om de udslagsgivende midtervælgere. Med den midtsøgende linie Anders Fogh Rasmussen var slået ind på efter folketingsvalget i 1998 kunne en sådan inspiration måske vise sig nyttig.

På Venstres landsmøde den 26.-27. september i Odense Congress Center kunne de omkring 1.300 deltagere se et første resultat heraf. Partiformanden holdt sin store landsmødetale i let opsmøgede skjorteærmer bag en gennemsigtig plexiglas talerstol. Hovedbudskabet i hans tale var, at Venstre ikke ville love snarlige skattelettelser. Derimod afgav han det løfte, at Venstre ikke ville medvirke til gennemførelsen af nye skatte- og afgiftstigninger. Han understregede, at løftet var bindende og realistisk. Det var et løfte, der kunne og skulle holdes både før og efter et valg. Med en slet skjult hentydning til statsminister Poul Nyrup Rasmussens udtalelser om efterlønnen før valget i 1998 og det senere efterlønsforlig, og det løftebrud mange mente, der hermed var sket, understregede

Fogh Rasmussen, at det nu handlede om troværdighed. Et valgkampstrategisk tema var hermed anslået.

Begejstringen på landsmødet for dette forslag var ikke overvældende, nærmest nøgternt accepterende. Der var nogen rumlen især blandt de yngre venstrefolk, som havde engageret sig i partiet på det tidspunkt, da konfrontationskursen over for Socialdemokratiet og den ideologiske profilering var den herskende strategien. Det savnede de noget af. Tilslutningen til den mere afdæmpede og midtsøgende strategi var ikke ubetinget.

En konflikt om et centralt led i finansieringen af velfærdsstaten opstod, da partiets skattepolitiske ordfører Peter Brixtofte den 7. oktober til Jyllands-Posten udtalte, at Venstre på sigt arbejdede for at omlægge statens indtægter fra moms og afgifter og til gengæld trække sig ud af finansieringen af førtidspension, dagpenge og sygedagpenge mod at borgerne selv betalte via forsikringsordninger. Med andre ord, en ganske anden måde at finansiere velfærdsstaten på end hvad der var gældende. Anders Fogh Rasmussen tog omgående afstand fra udtalelsen og fastslog, at det ikke var Venstres politik. Det fastholdt Peter Brixtofte imidlertid med henvisning til partiets principprogram. Da udtalelsen blev offentliggjort umiddelbart før Folketingets åbningsdebat, blev den selvfølgelig med kys hånd taget op af Socialdemokratiet, som retorisk spurgte, hvem der egentlig tegnede Venstres politik på dette kernepunkt. Dertil måtte den politiske ordfører selvfølgelig svare, at det gjorde partiets formand. Politikken var som fremlagt på landsmødet: først et skattestop, dernæst en gradvis sænkning af skatter og afgifter i takt med at statsgælden afvikledes, så udgifterne til renteudgifter faldt.

En så forskellig tolkning af, hvad der var Venstres politik, var ikke holdbar. Derfor indstillede Venstres gruppebestyrelse i enighed,

at Peter Brixtofte blev fjernet fra skatteordførerposten. Stillet heroverfor trak han sig fra posten på et gruppemøde den 9. oktober, således at gruppen slap for at skulle igennem en kampafstemning. Den 12. oktober overtog Peter Brixtofte i stedet formandskabet i Folketingets Erhvervsudvalg. Episoden viste, at de ideologiske og mere langsigtede mål var kommet i konflikt med de mere kortsigtede og taktisk bestemte mål: ikke at støde de magtgivende midtervælgere fra sig ved at så tvivl om hidtil gældende grundlæggende principper i velfærdsordningerne. Den erfaring havde partiet høstet ved 1998-valget. For at den ideologiske debat i partiet dog ikke helt skulle forsvinde, dannede en gruppe unge venstrepolitikere en debatkreds med navnet Espresso. Det skulle gå hurtigt og være stærkt.

I modsætning til forrige år forløb Socialdemokratiets kongres den 11.-12. september uden nederlag for partitoppen. Det helt centrale tema på kongressen var partiets stilling til ØMU'en. Partiformand Poul Nyrup Rasmussen talte længe og varmt for, at partiet skulle anbefale et ja ved en kommende folkeafstemning om at ophæve det danske ØMU-forbehold. For på forhånd at tage vinden ud af modstandernes sejl, havde hovedbestyrelsen umiddelbart inden kongressens åbning ændret i forslaget til kongresudtalelse. Det blev nu fastslået, at partiet ville drage omsorg for at både ulemper og fordele ville blive belyst i den debat, der skulle føres i partiet frem til folkeafstemningen. Om selve afstemningsdatoen udtalte partiformanden, at den skulle finde sted efter partiets næste kongres i september 2000. Han forbeholdt sig dog ret til at indkalde til en ekstraordinær kongres, såfremt den internationale eller danske situation gjorde det nødvendigt. Det rette tidspunkt for afholdelsen af afstemningen indgik herefter løbende i den almindelige landspolitiske debat.

Selvom også velfærdstemaer indgik i de seks emne-kongresser, som de knap 550 delegerede blev inddelt i, var det ikke dem, der prægede hoveddebatten. Udlicitering blev ikke nævnt, men nok brugerbetaling og prioritering af offentlige serviceydelser. Det blev slået fast, at Socialdemokratiet ikke ville medvirke til hverken en direkte eller indirekte opbygning af et privat sygehusvæsen for offentlige midler, ej heller ændringer i den fri adgang til uddannelse. Dermed havde partiet taget klar afstand til Venstres forslag om at lade pengene følge patienten eller barnet.

Det var også de danske forbehold, der var hovedtemaet på Det radikale Venstres landsmøde i Nyborg den 18.-19. september. Den radikale ledelse kunne notere en betragtelig sejr, da landsmødet med 250 for og 93 imod støttede en ny og mere aktiv EU-politik med en anbefaling af, at Danmark tilsluttede sig ØMUen, at forbeholdet for retlige anliggende nyvurderedes, og at forsvarsforbeholdet løbende blev taget op til vurdering under indtryk af den internationale udvikling og de igangværende forhandlinger i EU. Det var kun med stemmerne 187 – 146, at landsmødet forkastede et forslag om, at partiet skulle arbejde for, at alle fire forbehold blev ophævet ved folkeafstemninger.

Derimod måtte ledelsen notere et lige så klart nederlag, da landsmødet tog afstand fra den integrationsydelse, som folketingsgruppen havde stemt for. Ifølge en bestemmelse i loven fik flygtninge en lavere ydelse end danske kontanthjælpsmodtagere. Med 158 mod 130 vedtog landsmødet en resolution, der krævede, at ydelsen blev ændret. Med disse vedtagelser kunne der opstå gnidninger mellem de radikale og regeringspartneren. De radikales pres for at få en hurtig folkeafstemning om ØMU-forbeholdet tog til, og de i forvejen kendte forskelle, der var i de to partiers holdning til flygtninge- og integrationspolitikken, fik yderligere et nøk. Med den centralitet dette spørgsmål efterhånden havde fået i den po-

litiske debat, kunne det godt risikere at udvikle sig til et problem for det fortsatte regeringssamarbejde.

Det blev demonstreret for de 268 delegerede på Centrum-Demokraternes landsmøde den 13.-14. november. CD's gruppeformand Peter Duetoft havde sammen med den radikale gruppeformand Jørgen Estrup nogle måneder tidligere forelagt omkring 150 sager for indenrigsminister Thorkild Simonsen. Disse sager var efter deres opfattelse udtryk for en forkert og umenneskelig administration af udlændingeloven. Indenrigsministeren havde ikke siden givet nogen indrømmelser. Derfor havde CD rejst en forespørgselsdebat i Folketinget til afholdelse den 25. november. Her agtede han, fortalte han på landsmødet, at stille regeringspartiernes uenighed til skue, hvis ikke der kom indrømmelser. Det radikale bagland støttede op om aktionen, medens statsministeren bakkede op om indenrigsministeren. Det trak op til konfrontation. Det var først efter et krisemøde den 18. november med indenrigsministeren, hvor blandt andre den radikale leder Marianne Jelved deltog, at de to regeringspartier fandt en løsning, der kunne tilfredsstille de radikale og CD.

I begyndelsen af juli blev det endelig afklaret, at Poul Nielson skulle være Danmarks nye medlem af Europakommissionen som kommissær for udvikling og humanitær bistand. Den hidtidige miljøkommissær Ritt Bjerregaard kunne hermed vende tilbage til dansk politik, hvor hun blev opstillet for Socialdemokratiet i Lejre kreds. Udnævnelsen af Poul Nielson krævede en omdannelse af ministeriet. Som ny udviklingsminister udnævntes den 10. juli Jan Trøjborg og Birte Weiss overtog forskningministeriet efter ham. Hermed kunne hun som forventet igen indtage en ministerpost efter det i 1998 mislykkedes at få hende valgt til formand for Folketinget. De spekulationer, der fra tid til anden havde været fremme i pressen om en større regeringsrokade, blev således ikke

gennemført denne gang. Det var således stort set det samme hold, der skulle forhandle finansloven for 2000 igennem.

Den 18. august afholdt Venstre og Det konservative Folkeparti det første samordningsmøde i godt tre år. De to partier enedes om, at de ville forhandle med finansminister Mogens Lykketoft som to selvstændige partier med hver deres forslag til finanslov, men også at de ville forhandle som en fælles enhed. De to andre partier i det ønskede firkløver, CD og Kristeligt Folkeparti var ikke interesserede i på dette tidspunkt at koble sig på et tæt samarbejde om finansloven.

Det var en optimistisk og stolt finansminister, der den 31. august fremlagde regeringens forslag til finanslov. De økonomiske nøgletal var gode og den økonomiske udvikling var tilfredsstillende, men den hjemlede ifølge finansministeren ikke mulighed for skattelettelser. Forslaget indeholdt ingen store reformer. En fortsat kontrolleret vækst og nedbringelse af gælden var hovedmålene. De samlede indtægter beløb sig til ca. 407 milliarder kroner, udgifterne til ca. 399 milliarder kroner. Modtagelsen af forslaget var som forventet. Venstre mente således, at det var uambitiøst, de konservative at der ikke var lettelser for erhvervslivet osv. Men ingen udtalte sig på en sådan måde, at det var urealistisk at forvente et forlig. Heller ikke de forslag som Venstre og Det konservative Folkeparti fremsatte blokerede herfor. Det konservative Folkepartis forslag, fremsat den 3. september, indeholdt ganske vist skattelettelse, men partiet havde jo også et profileringsbehov, medens Venstres forslag, fremsat den 6. september, var rensat for »paradeforslag«.

Under førstebehandlingen af finansloven den 7. september undgik partierne at tale sig fra hinanden. Det blev dog klart, at det snarere tegnede til at blive et kludetæppeforlig med delaftaler indgået både til venstre og højre side i salen end et samlet forlig indgået mellem

en kreds af partier, som det var tilfældet i 1998. En ting stod dog fast. Dansk Folkeparti ville ikke blive inddraget i forhandlingerne, da de ikke var stuerene, som statsministeren havde udtrykt det i et skarpt opgør under Folketingets åbningsdebat og siden fastholdt.

Efterhånden udkrystaliserede forhandlingerne sig i nogle kludestykker. Et af dem var en førtidspensionsreform. I begyndelsen af november blev der mellem alle partierne undtagen Enhedslisten, Dansk Folkeparti og Frihed 2000 indgået en rammeaftale, som fastlagde grundprincipperne for en sådan reform. Aftalen var ikke direkte finanslovsstof, idet reformen først skulle træde i kraft den 1. januar 2003 og de mere specificerede udfyldninger af aftalen skulle videreforhandles i de kommende år.

Et andet kludestykke omhandlede en økonomisk aftale om DSB og Banestyrelsen med henblik på en udbygning og modernisering af den kollektive trafik. Den 2. november forlod Venstres og Det konservative Folkepartis forhandlinger med trafikminister Sonja Mikkelsen, fordi de ikke ville være med til at finansiere forbedringerne af banerne gennem en dieselaftagift. Den 5. november skete imidlertid det usædvanlige, at statsministeren meddelte, at de fortsatte forhandlinger om et trafikforlig fremover ville finde sted i finansministeriet. En stærk desavouering af trafikministeren. Begrundelsen skulle være, at det var uden for trafikministerens kompetenceområde og forhandlingsmandat at forhandle om afgifter. Regeringen forhandlede videre med venstrefløjen. Et sidste forsøg på at nå til enighed med de borgerlige partier strandede den 25. november. Her fastholdt regeringen dieselaftagiften, føjede endog en afgift på naturgas til samt erklærede, at den over en seksårig periode ville trække 1,75 milliarder kroner ud af Københavns Havn ved at omdanne virksomheden til et statsligt aktieselskab. Dette kunne ikke tolkes på anden måde, end at regeringen havde sit flertal i hus, og

ikke var interesseret i at inddrage de borgerlige partier. Den femårige trafikaftale blev derfor indgået mellem regeringen, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. De to sidstnævnte var endog særdeles tilfredse med resultatet og fejrede det som en historisk sejr for den kollektive trafik, der med aftalen fik tilført 5,75 milliarder kroner.

Et tredje kludestykke omhandlede sundhedsområdet. Her blev et forlig indgået den 25. november med Det konservative Folkeparti, Socialistisk Folkeparti og CD. Venstre var ikke med i forliget i første omgang, men fik efter nogen knurren hos folkesocialisterne mulighed for at tilslutte sig forliget. Det gjorde Venstre da også den 26. november uden i øvrigt at påvirke indholdet i forliget og uden at opnå den vetoret i forhold til udmøntningen af lovgivningen, som de andre partier havde sikret sig. De konservatives enegang i dette forlig skabte en ikke ringe irritation hos Venstre. De væsentligste elementer i forliget var, at kræftbehandlingen blev styrket med omkring 500 millioner over tre år. Finansieringen skulle blandt andet ske gennem besparelse på statens medicintilskud.

Ud over disse kludestykker var der en bunke, hvori blandt andet lå spørgsmålet om en ny fireårig aftale om politiet, en reform af voksen- og efteruddannelsen, omskabelse af aktivering til reelle stillinger, øget hjemmeservice-ordning, forbedringer af folkeskolen, og meget mere. Det største problem lå i at nå til et forlig om politiet. Den 18. november brød forhandlingerne i Justitsministeriet om et nyt politiforlig sammen, da firkløverpartierne afviste at skaffe yderligere bevillinger til politiets budget ved blandt andet at hæve gebyrer, afgifter og bøder. Venstres løfte om ikke at medvirke til indførelsen af nye skatter og afgifter blokerede. Pengene måtte efter Venstres opfattelse findes ved besparelse andre steder på statsbudgettet.

Forhandlingerne blev genoptaget i Finansministeriet, men den 23. november brød de sammen for anden gang. Årsagen var den samme. CD erklærede sig dog nu parat til at skaffe nogle af pengene gennem højere afgifter på blandt andet kørekort, nummerplader og pas. Også Socialistisk Folkeparti erklærede sig villige til at fortsætte forhandlingerne. Der tegnede sig derfor en mulighed for, at regeringen kunne opnå et flertal uden medvirken af de to store borgerlige partier. Af dem var Det konservative Folkeparti ikke totalt afvisende over for beskedne afgiftsforhøjelser. Venstre var dermed sat under pres. Det samme var VK-aksen, medens firkløveret tilsyneladende opløstes.

CD sad i en nøgleposition. En hektisk mødeaktivitet mellem partilederne tog sin begyndelse med Mimi Jakobsen i en central position. Det var på det tidspunkt i forhandlingsforløbet, at trafikforliget blev indgået, og dermed afsendtes et klart signal til Venstre og Det konservative Folkeparti om, at regeringen både kunne og ville indgå store aftaler uden deres medvirken. Presset på dem øgedes og en stigende frustration bredte sig blandt de konservative over Venstres stejle holdning, som førte til det tredje sammenbrud den 26. november.

I den situation måtte CD nu for alvor afgøre med sig selv, om det ville indgå et politiforlig sammen med Socialistisk Folkeparti, et af de fløjpartier som CD mente, de var indvalgt i Folketinget for at holde uden for indflydelse. I denne situation blev alle kludene i bunken inddraget i de sidste afgørende forhandlinger i Finansministeriet. De førte frem til, at der den 29. november blev indgået et forlig mellem regeringen, Socialistisk Folkeparti og CD. Ved at foretage nogle omposteringer var de omstridte afgiftsforhøjelser fjernet fra selv politiforliget, men de indgik stadig i selve finansloven. Det var det figenblad, eller som økonomiminister Marianne Jelved syrligt udtrykte det, den g-streng som gjorde, at

Venstre og derfor også Det konservative Folkeparti kunne tiltræde den allerede indgåede aftale. Venstre kunne nu hævde, at de havde holdt deres løfte ved ikke have et politisk ansvar for afgiftsforhøjelserne, medens alle andre kunne hævde, at der alene var tale om nogle bogholderitekniske ændringer. Politik er virkelig en kunstart for sig selv. Af mere principiel betydning var det, at arrangementet betød et brud med den parlamentariske praksis, at partierne må tage det sure med det søde, at de må tage ansvar for at skaffe de penge, som de selv er med til at bevilge. En sådan ændring åbner vide perspektiver for forligsarbejdet i Folketinget.

I det kludetæppe, som blev syet endeligt sammen den 29. november, indgik også et forlig med Enhedslisten, Socialistisk Folkeparti og CD om et to-årigt forsøg med servicejob, hvor kommunale, amtslige og statslige institutioner kunne ansætte personer over 48 år, der havde været i aktivering i mere end seks måneder eller på overgangsydelse, i rigtige stillinger. Med andre ord en udvidelse af antallet af stillinger i den offentlige sektor. Finansielt skulle forsøget hvile i sig selv, fordi der forventedes en besparelse på udgifterne til dagpenge og aktivering. Der blev også truffet aftaler om flere penge til folkeskolen til forsøg med helhedsskolen, om en udvidelse af hjemmeservice-ordningen, om voksen- og efteruddannelserne, om højere integrationsydelse og meget andet.

De bærende partier i de fleste af de aftaler, der indgik i finansloven for 2000 var Socialistisk Folkeparti og CD, men også Enhedslisten var med i flere af dem. Derimod var Venstre i modsætning til forrige finanslov sparsomt repræsenteret. Det er således værd at notere, at venstrefløjen og ikke mindst Socialistisk Folkeparti efterhånden var deltager i mange flerårige aftaler på væsentlige samfundsområder. Det indsnævrede fremtidige borgerlige regeringers handlerum. Socialistisk Folkepartis vilje til at bringe sig i rege-

ringsposition var tydelig og vedvarende. Det var også bemærkelsesværdig, at firkløveret ikke havde kunnet mobilisere et samarbejde. Ved at stå så fast på det løfte, Anders Fogh Rasmussen havde afgivet på landsmødet, havde Venstres midtsøgende strategi oplevet et tilbagefald. Det kunne ikke andet end tolkes som en styrkelse af regeringens position.

Ved siden af dette parlamentariske resultat af finanslovsforhandlingerne spillede de bevægelser, der kunne konstateres i de løbende meningsmålinger, også ind på det partipolitiske samarbejdsmonster. De viste, at Dansk Folkeparti havde øget sin tilslutning fra 7,4% ved folketingsvalget i marts 1998 til et niveau omkring de 15%. Samtidig faldt Socialdemokratiets tilslutning til et niveau omkring 22-25%. Når et nyt parti får en så stor fremgang – også selvom det ikke er et valgresultat, men netop kun en meningsmåling – sætter det altid en proces i gang i partierne, fordi de jo konkurrerer på et lukket marked, hvor fremgang for et parti nødvendigvis betyder tilbagegang for et eller flere andre partier. Politikker og strategier justeres eller ændres, også dem der vedrører eventuelt kommende flertalsmuligheder. Det var således ikke længere helt urealistisk at forestille sig, at

Venstre og Det konservative Folkeparti ved næste valg kunne opnå flertal alene med støtte fra Dansk Folkeparti. Dette fik CD og Kristeligt Folkeparti til at udtrykke endog særdeles store betænkeligheder ved at indgå i en firkløverregering, der var baseret på Dansk Folkepartis stemmer. Det blev med al ønskelig tydelighed demonstreret under Folketingets åbningsdebat og forespørgselsdebatten den 25. november om udlændingepolitikken. Dette kunne regeringspartierne drage fordel af samtidig med, at Venstres strategiske dilemma – at søge samarbejdet mod midten eller arbejde for at skabe det rene borgerlige flertal – blev udstillet.

Medens de interne forhold i Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet så afgjort fremstår som de vigtigste politiske begivenheder i dette halvår, så pegede de bevægelser, der fandt sted i vælgerkorpset og partiernes bevægelser over for hinanden på, at det parlamentariske samarbejdsmonster var flydende.

*Manuskriptet afsluttet
den 8. marts 2000*